

kort derefter utbröto de vanliga stridigheterna vid gränsorna, och fortforo en tid att förbittra sinnena. Den ena statens inbyggare ville göra ingrepp och inkräkningar på den andras bekostnad, samt understöddes dervid af gränsebefälhafvarne. Tillika missleddes Gustaf genom de falska berättelser man afgaf om Rysslands svaghet, och all utväg till vänskaplig förlikning blef afslagen. Ett krig utbröt. Redan i Januari månad 1555 gick en Rysk här öfver gränsen, sköflade landet och slog läger utanför Wiborg; men årstiden hindrade alla vidare framsteg, och Ryssarne ledo kort derefter ett nederlag, hvilket hämmade allt vidare framträngande; likväl ströfvade spridda hopar här samt i Österbotten. Uti Augusti gick konung Gustaf sjelf öfver till Finland, för att besörja dess försvar och med kraft anfälla fienden. Amiralen Bagge seglade i September med flottan upp i Neva strömmen, och ernade anfälla Nöteborg; men nödgades afstå från denna föresats, och drog sig med mycken svårighet tillbaka till Wiborg, under fiendernas täta anfall. I ett mindre fältslag kort derpå, i grannskapet af Nöteborg, tillräknade sig Svenska landthären segern. Men snart utöfvade Ryssarne sträng vedergällning. I Januari månad 1556 gick en här, uppgifven till 150,000 man, öfver gränsen, brände Kivinebb och härjade hela trakten, samt insperrade Wiborg den 21 i samma månad. En annan hop kastade sig in i Savolax, plundrade och återtogade med ansenligt byte. Förvirringen var allmän i Svenska hären, och Gustaf ansåg landet nära förloradt. Men en tillfällighet räddade Wiborg. Be-

lägringen hade varat tre dagar, då besättningen en natt inforslade hö från ladugården till sjelfva fästningen. Vid bullret af de många kärrorna öfver en trädbro, trodde Ryssarne en undsättning hafva inryckt, uppbröto genast och aftågade, samt förföljdes häftigt af Bagge. Emellertid bortförde fienden ett rikt byte, äfven i hopar af fångne invånare. Konung Gustaf, missnöjd både med kriget och med landets inbyggare, begagnade tsarens benägenhet för fred, samt afskickade sina sändebud till Moskwa, hvilka der afslöto ett fyrtio årigt stillestånd den 2 April 1557.

Den afgjorda förkärlek Gustaf hyste för sin son Johan, framför hans äldre broder Erik, förledde honom att åt den förre i sitt testamente tilldela stora förläningar i Finland. Dessa bestodo af Åbo och Björneborgs län samt Raseborg, tillika med Åländska skärgården. Johan nedsatte sig på Åbo slott, inrättade der sin hofhållning såsom en oberoende furste, gifte sig med en Polsk prinsessa, samt yttrade på allt sätt sitt fiendtliga lynne emot sin konung och sitt fädernesland, genom det understöd han lemnade sin svärfader, rikets fiende. För allt detta instämd till ansvar inför rikets i Stockholm församlade ständer, nekade han att hörsamma kallelsen, men uppbådade tvertom Finnarne till sitt försvar. Erik afsände derpå, år 1563, en här till Finland, då Johan efter tvenne månaders belägring inom Åbo slott, nödgades gifva sig och blef fången afförd.

Sedan Johan störtat sin broder från Svenska thronen och sjelf intagit densamma, uppstod ett tvetydigt

tillstånd emellan den nya konungen och Ryska tsaren, hvilken befunnit sig i vänskapliga förhållanden till konung Erik. Johan ville äfven för ingen del afsäga sig Esthland och Liffland, hvilka under hans broders styrelse underkastat sig Sveriges spira. Han affärdade sändebud till Moskva, dessa kastades i fängelse, och qvarhöllos der intill dess tsaren fullbordat sina krigsrustningar, och nu fordrade han Lifflands afträdande. Johan vägrade, och Ryska hären ryckte emot Finland, i Februari månad år 1572. Svenska styrkan var för svag att möta den talrika fienden; hela Wiborgs län var snart en ödemark, och Ryssarne framträngde ända till Helsingfors, hvarest de återvände mot Liffland. Ett stillestånd afslöts 1575 på två års tid; men följande år gjorde Ryssarne åter ett härjande infall. Försöket förnyades år 1577; men blef med förlust tillbakaslaget. Nu sysselsattes tsaren en tid verksamt af Polska konungen Stefan Bathory, och emellertid gjorde Svenska hären lyckliga anfall mot sina fiender. Kexholm stormades (år 1580), och hela Ingermanland blef kort derpå eröfradt (1581). Ett treårigt vapenstillestånd afslöts år 1583, och förnyades på fyra år under Feodor I Ivanovitsch 1586; men kort derpå (1588 och 1589) finner man nya oroligheter utbrustna i Österbotten. Ryssarne härjade uti Ijo och Limingo, m. fl. orter, hvaremot Österbottningarne anställde plundringar ända till Hvita hafvet. Dessa ströftåg förnyades 1591, hvaremot Ryssarne följande år utöfvade blodig vedergällning i norra Österbotten. De hade äfven återtagit Ingermanland, och äntligen afslöts fred

i Teussina, en by invid Narva, den 18 Maj 1595, der tsaren afsade sig sina anspråk på Esthland; men återfick Kexholm.

Johan utsträckte sitt nit för katholska religionens utbredande äfven till Finland. De skilda stiften Åbo och Wiborg återförenades, år 1583, under en biskop, emedan den dertill utsedde Erik Erikson förbundit sig att bistå konungen i dessa hans bemödanden, samt att införa den efter påfviska grundsatser sammanfattade lithurgien. Klostret i Nådendal blef ånyo iståndsatt, och abbedissan alfvarligt anmanad att upprätthålla det samma. Oroligheter och oredor rörande tros läran utbredde sig öfver landet. Likväl sökte konungen att befordra dess odling och välmåga, samt att afskaffa det förtryck bönderna ledo af fogdar och andra embetsmän. Åbo skola njöt konung Johans synnerliga hägn; men djeknarnes fattigdom tvang dem, att emellan läseterminerna, vandra omkring landet och sammanbetla sitt underhåll för vistelsen vid läroverket. Detta bruk har fortgått ända in i sednaste tider.

Efter konungens död blef Finland åter en tummelplats för blodiga uppträden. Tvenne partier sökte bibehålla öfverväldet i landet; det ena kämpade för hans son konung Sigismund, och det andra var riksföreståndaren hertig Carl troget tillgifvet. Bitterheten ökades af religionsåsigter, emedan det förra stridde för den katholska kyrkans bestånd, och det sednare sträfvade att upprätthålla den Evangeliska läran. Claes Fleming, sin lagliga konung oryggligt trogen, kunde hvarken med hot eller löften förmås att blifva

honom affällig, och med oböjlig kraft tyglade han de utbrott som röjdes till hertigens fördel. Men konungens påfviska tro aflägsnade från honom folkets tillgifvenhet, och äfven presterskapet var ej de lithurgiska nyheterna bevåget.

Uppmuntrad af sin konungs bifall och hedersbetygelser, för de tjänster han gjorde honom, uppbjöd Flemingens sina yttersta krafter. Utskrifningar af alla slag, det inkallade Polska folkets inqvartering och våldsamerheter blefvo betungande för landet; man började hata en styrelse, af hvilken förtryck och tunga voro en följd. Konung Johan hade frikallat Österbotten från alla borgläger, emot åtagen skyldighet att i krigstider uppställa ett visst antal rustade krigsmän. Man uppvisade för befälhafvarne konungens bref här-om; men dessa borttogos och förstördes eller föraktades. Hos Flemingens klagade folket med lika ringa framgång öfver den olaglighet och det betryck landet led. Från Sverige utspridde man deremot sorgfälligt, att hertigen vore alldeles oskyldig till detta lidande; hvilket ännu mera förbittrade sinnena emot konungens tillgifne. Under nu uppkommen allmän nöd affärdade allmogen sändebud till Stockholm, anförde af bonden Benkt Poutu från Storkyro, hvilka dit anlände i Augusti månad 1596. Uppå deras klagan gaf man dem det råd, att såsom käcke män afvisa våld med vapen; emedan Flemingens icke hörsammade hertigens och Svenska rådets befallningar. De utskickade återvände vid slutet af året till sina hemorter, der de blefvo af Flemingens folk häktade, för det

de vågat föra klagomål hos hertigen; men deras landsmän, hos hvilka upprorslågan redan var antänd, genom det besked de utsände medbragt, skockade sig i hast, och befriade genast alla de fängslade. Snart skedde ett allmänt utbrott inom södra Österbotten, under Poutus anförande. Öfver allt anföll man konungens soldater och mördade dem, ofta under gruffliga plågor. Flemingens och många andra förnämna personers egendomar plundrades, och upproret grep vidt omkring sig. Såsom vanligt församlade framgången ännu större skaror, och bonden Jakob Ilkka eller Ilkainen från Ilmola socken, valdes nu till dessa hopars anförare, och man ernade angripa både Tavastland och Karelen, för att derifrån förjaga konungens höfdingar. De upproriske utbredde sig i början af år 1597 ned åt Tavastland, och framforo der, liksom i sin hembygd, med mord och plundring. I Birkkala möttes de af Flemingens rytteri, och drogo sig genast undan; men förföljdes och blefvo till en del upphunna och nedgjorde. Denna motgång stillade upproret för en tid.

Emellertid ankom Abraham Melkiorson från Polen, och emottog befälet på Korsholm. Han lät gripa de förnämste anförarne för bönderna, och bland dem äfven Poutu och Ilkka, upphänga dem vid Ilmola kyrka, samt nedhugga ett stort antal bönder. Detta förfarande retade de öfriga till en ny resning. I hast väpnade sig allmogen i de norra socknarne, och anförde af Hans Krank angrepo de Abraham Melkiorson vid Gamla Karleby kyrka, der hans folk ned-

gjordes och han sjelf undkom med yttersta svårighet. Snart rensades hela Österbotten från konungens soldater, hvilka blefvo misshandlade och mördade. Hertig Carl sände nu Israel Larsson att taga befälet öfver bondhopen, hvilken ryckte ned till Ilmola, hvarest de förskansade sig på ett ganska tjenligt ställe, utmed Pavola hemmans ägor. Flemingens nödsakad till strängare åtgärder, mötte bönderna med en stark här ryteri. Underrättad om deras ställning stannade han på Tavastskogen, och lät der uppkasta en skans, benämnd *Tavastskans*, hvaraf intill sednare tider spår varit synlige. Derifrån ryckte han längre fram, och mötte bönderna vid Ilmola, samt bemödade sig att med lämpa bringa dem till att åtskiljas; men dessa, uppstälde på Ilmola å, besvarade honom med kanonskott. Snart voro dock bönderna omringade af Flemingens ryteri, nederlaget blef allmänt, öfver 5,000 bönder nedgjordes och äfven de fångne bestraffades med vild hårdhet. Upproret hade spridt sig också till östra delen af Satakunda samt en del af Tavastehus och Nyslotts län, och i denna fejd skola mera än 11,000 människor hafva tillsatt lifvet. Emedan bönderna, i brist på vapen, till det mesta beväpnat sig med klubbor, liar, m. m. har detta buller fått namn af *Klubbkriget* (*Muija Sota*) och lefver ännu, under denna benämning, dunkelt i allmogens minne.

Kort derefter dog Flemingens i Pojo kyrkoby, den 12 April 1597, detta trogna och jernfasta stöd för Sigismunds magt i Finland, och befälet derstädes emot-

togs af Arvid Stålarms. Äfven han afslog att öfvergå på hertig Carls sida; men ägde icke Flemingens kraft att emotstå hans planer. Carl anlände helt oförmodadt till Finland, der ingen trodde på hans ankomst, innan hans skepp syntes vid Åbo. Stålarms drog sig inåt landet, och inlade i slottet en besättning, hvilken snart öfverlemnade detsamma åt hertigen. Men då denne återvänt till Sverige, tågade Stålarms med en här af de södra Finnarne till Åbo, samt återtog slottet. Derefter utsände han en trupp af 3,000 man, för att bistå Sigismund, hvilken nu med en liten Polsk krigsmagt inryckt i Sverige. Finnarne landstego i Gröneborgs hamn uti Uppland; men Sigismund förlorade tiden med underhandlingar, Finnarne stodo utan anförare och understöd, midt i ett fremmande område, hvarest de, till sjös anfallne af Carls flotta och till lands af Upplands allmoge, blefvo slagne, återdrifne till Åland och här till största delen fångne.

Sigismund förklarades förlustig Svenska thronen, och tillika beslöts af Sveriges ständer, att de honom trogne Finnarne skulle kufvas med vapen, i fall de fortforo i sitt motstånd. Prester och andra personer afsändes till Finland, att öfvertala hären till affall från sina anförare; men folkets fasta trohet segrade öfver retelserna. Amiralen Jochim Scheel anföll och intog Kastelholm på Åland, och sjelf öfvergick Carl till Finland med tvenne truppafdelningar, af hvilka den ena landsattes vid Åbo och den andra inemot Wiborg. Finska hufvudstyrkan aftågade från Åbo emot

sistnämde stad, der den hoppades få en hjälpsändning från Polen. Den svaga besättningen i Åbo slott måste snart gifva sig, och bestraffades, med Carls vanliga hårdhet, för dess trohet emot sin lagliga konung. Nu vände han sig mot den återstående Finska hären, vann åtskilliga fördelar öfver densamma, och anföll hastigt Wiborg, hvars portar öppnades af borgarna, besättningen ovetande. Denne drog sig in i slottet; men öfverlemnade det snart åt segraren, som äfven här emot Finnarne utöfvade en sträng blodshämd. Sigismunds vänner och tillgifne straffades dels till lifvet, dels med förlust af embeten, löner, en viss del af sin egendom, eller med böter, o. s. v.

Konung Carl IX vistades sedan ofta i Finland, dels under sina krig emot Polen, hvilkas skådeplats var hufvudsakligen Liffland, och dels under det emot Ryssland. Han hade år (1609) inblandat sig i de oroligheter som i denna grannstat uppstodo, efter tsar Feodor Ivanovitschs död (1598), och segrande inträngde hans härar inom dess område. Finlands gränсор blefvo således skyddade för alla anfall, och konungens täta besök i landet gjorde honom bekant med dess behof. Då han om vintern år 1602 reste norra vägen till Sverige, och fann i hela Österbotten ännu ingen stad, beslöt han inrättandet af flere sådana. I följd deraf grundlades en i Mustasaari by, fick namnet Wasa och erhöll sina privilegier år 1611. Vid samma tid anlades Uleåborg, och fyra år förut bygdes Kajaneborgs fästning, till de nordliga orternas försvar. Under hans regering skall ett antal Finska nybyggare

blifvit öfverflyttade till Wermland, för att upptaga de stora ödetrakterna, och från dem härleda sig invånarne i de bekanta Finskogarne inom Sverige och Norrige.

Men hvarken det lugn Finland njöt, eller de åtgärder regeringen vidtog till landets upphjelpande, kunde så snart bota de djupa sår det erhållit under sednaste inre oroligheter. Ehuru Jakob de la Gardie se-gerrik framträngt till Moskvas portar, måste hans härrar likväl underhållas från Sverige, och framför allt från Finland, som dertill låg närmast. Men här hade brist på all ting stigit till sin höjd, och penningar och lifsmedel voro i yttersta grad svåra att uppbrin-ga. Nya faror hotade vid den unge konung Gustaf Adolfs anträde till regeringen, efter sin faders död, genom de hemliga stämplingar Sigismund förehade emot honom. Men dessa qväfdes likväl snart, och de ut-spridda upproriska skrifterna förfelade sin verkan. Me-ra bekymmerfullt var landets inre tillstånd. Stora för-länningar hade i den grad medtagit statens egendom, att föga för kronan återstod. Förlänningarnes innehafvare plågade och utarmade sina bönder, samt utöfvade emot dem en så godtycklig och tillika förtryckande magt, att de voro bragte nära i samma tillstånd af lifegen-skap, som deras stambröder i söder om Finska viken. De misshandlades fullkomligen efter godtycko; skatter, utlagor, skjutsnings- och dagsverks-skyldigheter förökades efter godtfinnande; våldsamheter föröfvades af alla slag, och ingenstädes var rätt och säkerhet att er-hålla, der sjelfva konungens embetsmän voro blott-stälde för öfvervåld af den rike och mächtige frälse-

mannen. Konungen hade till en början antingen icke nog magt att kufva den stolta adeln, eller ville han genom eftergifvande mildhet försona de sinnen dem hans faders hårdhet förbittrat. Men genom detta öfverseende utbredde sig det onda, och konungens embetsmän, samt presterna, lärde sig att strafflöst preja bönderna, genom förhöjde utskylder och tionde; och genomtågande soldater foro fram med en vildhet, som om de befunnit sig uti fiendtliga länder. Den allmänna nöden, sålunda uppkommen af bristfällighet i författningarne och felande kraft hos styrelsen, ökades ännu mera af missväxtår och andra fysiska olyckor. De utarmade och på lifvets första behof utblottade bönderna, vandrade i stora skaror till Ryssland eller Liffland. Med våld sökte man hindra dessa utflyttningar, och började nu att så vidt möjligt motarbete det onda i dess rot; förläningarne blefvo indragna och förtryck emot invånarne på det strängaste förbjudet; de öde hemmanen öfverlemnades åt andra odlare, emot vissa friheter; o. s. v.

En del af Ryska nationen hade, dertill föranledd af De la Gardies segrande närvaro, erbjudit sin thron åt konung Gustaf Adolfs broder hertig Carl Filip; men han dröjde att infinna sig, och den vida mäktigare samt talrikare delen af folket valde emellertid en inhemsk regent, Michail Feodorovitsch Romanoff. Då beslöt konungen att med vapen i hand genomdrifva sina anspråk på vissa länderier vid gränsorna, samt reste norra vägen år 1614 till Finland. Öfver allt sökte han häfva inrotade missbruk, och använde all

möjlig omtänka för landets uppkomst. Konungen gick sedan öfver till Narva, kriget utbröt ånyo och Ryska hopar gjorde ströftåg i Österbotten och Karelen; men blefvo tillbakaslagne. På Ladoga fördes ett litet sjökrig, emellan de smärre flottor begge stridande delarne der underhöllo. Nya underhandlingar inleddes; men blefvo åter afbrutna. År 1615 reste konungen andra gången till Narva, och sammankallade Finska ständerna till en landtdag i Helsingfors. Denna öppnades i Januari månad 1616; nya gärder beviljades, kriget fortsattes med kraft in i Ryssland, och slutligen afslöts freden i byn Stolbova, nära Moskva, den 27 Februari 1617. Tsar Michail afträdde till Sverige Kexholm, jemte dess län, samt hela Ingermanland, med derinom befintlige städer och fästningar.

Efter slutad fred blef konungens första omsorg för Finland, att afhjelpa missbruket och freda folket för adelns och embetsmännernas förtryck; men så djupt hade det onda redan rotfäst sig, att det erfordrade mångårig möda och stränghet, för att blott till en del ernå ändamålet. Adeln hörsammade icke en gång de konungsliga befallningarne, att inställa sig vid ofvannämde landtdag i Helsingfors. Oordningarne forto ännu en tid, intill dess konungen hann att stadga sin styrelse, då han med kraft gaf sina påbud eftertryck, straffade lagbrytare och våldsverkare, lät anställa stränga efterräkningar med fogdar, uppbördsmän och ståthållare, samt hindrade med stark arm den mäktiga adeln att pressa folket med olagliga skattebördor. Till rättvisans nogare handhafvande inrättades i Åbo

en egen hofrätt (år 1624), och gränsorna bestämdes emellan de verldsliga och andliga lagskipnings myndigheterna.

Till handelns och näringarnes förkofran inrättades nya städer, och de äldres privilegier bestämdes och utvidgades. År 1617 anlades Nystad, samt 1620 Gamla och Nya Carleby. Också inom Karelen och Ingermanland voro flera städer beslutna, och för en sådan, hvilken skulle grundläggas vid Neva floden, tilldelades alla som der nedsatte sig, vidsträckta förmåner och rättigheter. — Äfven uppå sederna och lefnadssättet, hvilka under de oafbrutna krigen och andra inre olyckor blifvit allt mera vilda, fäste konungen sin uppmärksamhet och sökte motarbete tidens råhet och grofva vidskepelse. Undervisningen njöt hans synnerliga hägn, och uti Åbo inrättades ett gymnasium år 1626. Det utvidgade område gränsorna erhållit genom freden med Ryssland, föranledde ånyo anläggandet af ett biskopssäte i Wiborg, så att Finland åter fördelades i tvenne stift, till ett nogare handhafvande af folkets undervisning och andliga bildning genom presterskapet. — Krigsväsendet undergick en förändring, och Gustaf Adolf räknade i Tyska kriget de Finska trupperna bland sina tappreste och pålitligaste soldater.

Oaktadt alla bemödanden för Finlands förkofran, sjönk dock den inre välmågan nästan oafbrutet. Skaror af krigare aftågade till härarne i Tyskland, hemmanen stodo öde i brist af odlare och de öfrigas utlagor blefvo så mycket mera tryckande; utflyttningarne till de östra grannarne tilltogo oafbrutet och kunde af

inga förbud hämmas. Hungersnöd och pest ökade olyckorna, och landet råkade i ett tillstånd af vildhet och folktomhet, hvilken nära liknade den under Carl XII:s långvariga krig.

Under drottning Kristinas förmyndare regering uppdrogs Finlands styrelse åt en man, hvilken genom sin faderliga och kloka omvårdnad om landets väl, här rest sig en evig minnesstod. Grefve Pehr Brahe, till Wisingsborg och Kajana, blef utnämnd till generalguvernör öfver hela Finland jemte Åland. I November månad år 1637 ankom han till Åbo, och ännu samma vinter gjorde han en resa ända till Nyslott, Kexholm och Wiborg, för att sjelf närvarande inhämta kunskap om folkets tillstånd och dess behof. Dermed fortfor han de öfriga åren, och under oafbrutna omsorger för landets väl förestod han sitt embete intill år 1640, då han kallades till Sverige; men återvände år 1648 samt emottog för andra gången samma befattning, den han dock ej bibehöll längre än intill 1650.

Straxt efter sin första ankomst till Finland, lernade Brahe till Svenska regeringen en trogen teckning af det olyckliga tillståndet inom hans ståthållaredöme, och styrelsen ådagalade å sin sida den yttersta omsorg, att häfva det onda och upphjelpa den inre välmågan. Den allmänna bildningen hade under tidens förvirringar djupt sjunkit, framför allt i brist af undervisningsanstalter; derföre blef det Brahes första omsorg, att anlägga skolor och andra läroverk, och slutligen inrättades, uppå hans tillstyrkan, universitetet i Åbo, år 1640. Det invigdes, med mycken högtidlighet, den 15

Juli nämde år, och redan 1643 förrättades första magister promotionen. Emellertid voro lärarena illa aflönade, och de studerande öfver hufvud fattiga samt tillgången på böcker så ringa, att de vetenskapliga framstegen blefvo i början obetydliga.

Äfven uti ekonomiskt hänseende företogos, uppå Brahes anvisning, många nyttiga förbättringar. Man beslöt att tillsätta serskildt landshöfding i Wiborg och Tavastehus, att dela de ofantligt stora socknarne, för att kunna hafva bättre uppsigt öfver allmogen, och genom presternas undervisning och efterdömen motarbete den osedlighet, som utbredt sig bland folket. Ett förslag väcktes och gillades af styrelsen, att förena Päijäne med andra stora sjöar i landet, äfvensom med hafvet. Brahe erhöll uppdrag att börja med detta arbete, hvilket på den inhemska handelsgemenskapen bordt hafva det viktigaste inflytande; men detta kom aldrig till någon verkställighet. För att upphjelpa landet inrättades allt flera städer, och de äldre förseddes med utvidgade privilegier. År 1649 anlades det efter honom benämnda Brahestad, äfvensom Christinestad, uppkalladt efter hans första maka Kristina Katharina Stenbock, och han var betänkt att flytta det gamla Helsingfors, till Sandö, beläget emellan denna stad och Borgå, samt att anlägga en stad i Kuopio. — Militärväsendet erhöll ett förbättradt skick, och framför allt sökte han motarbete allmogens förtryck af embetsmännen, hvilkas prejerier nått den höjd och inrotade vana, att regeringen icke kunde afskaffa dem. De ombud densamma utsände för att hålla en räfst i

landsorterna, blefvo icke allenast icke hörsammade, utan ock fängslade af tjenstemännen, hvilka styrelsen ej ägde nog kraft att straffa för detta djerfva öfverdåd.

Drottning Kristina hade afsagt sig Sveriges krona, hvilken emottogs af Carl X Gustaf. Hans regering var en oafbruten följd af krig och ärofulla fälttåg; konungarne af Polen och Danmark rönte magten af hans vapen. Men hans härar medtogo landets tappraste söner, och då kriget med Polen fördes i Finlands grannskap, var det naturligt att detta land skulle hafva dryg kännning deraf, genom krigsgärder och utskrifningar. Tillika invecklades han genom Polska kriget i fejd med Ryssland. Tsar Alexej Michailovitsch misstrodde den djerfva segraren, ehuru denne sökte hans vänskap; han fruktade tillika de oerhörda framgångarne inom Polen, och önskade återeröfra de genom freden i Stolbova förlorade landskaperna. En Rysk här inföll i Karelen och förhärjade det; de Svenska undersåtarne af Grekiska trosbekännelsen förenade sig med fienden, och framforo ännu vildare än denne sednare. Den vid Neva kort förut anlagde staden Nyenskans uppbrändes, och förödelsen utbredde sig i Österbotten intill Kajana. Men det lyckades snart Gustaf Lewenhaupt, som fått öfverbefälet i Finland, att fördrifva fienden, och försvara gränsorna, intill dess en vapenhvila på tre år afslöts i Wallisaari den 20 November 1658. — För landets inre odling och en stigande upplysning arbetade den ryktbare och lärde biskopen i Åbo, Johannes Elai Terserus, intill dess religions

stridigheter och förföljelser lyckades att beröfva honom embetet.

Carl XI:s hushållsaktiga och riksvårdande styrelse spridde sina välgörande verkningar äfven till Finland. Fred med Ryssland afslöts redan under hans minderårighet, i Kardis den 21 Juni 1661, och stadfäste den i Stolbova. Likväl hade landet dryg kännning af Sveriges krig under Carls regering, genom de gärdet måste utgöra och de soldater det stälde; men isynnerhet genom hämmandet af all handel. Konungens landsfaderliga omvårdnad och hushållsaktiga styrelse, upphjelpste dock snart den inre välmågan. Reduktionen af bortskänkte kronogods, ehuru här, likasom inom Sverige, genomdrifven med en stundom obillig stränghet, ökade antalet af dem som buro skattebördorna, hvilka härigenom blefvo lättade för de skattdragande. Och oaktadt ett antal handelsförfattningar, som, medelst öfverlemmandet af vissa grenar i den inre rörelsen åt monopoliserande sällskap, hade ett menligt inflytande uppå afsättning och tillverkning, steg landets välmåga likväl oafbrutet. Manufakturerna tilltogo, och linodling och linneväfnad erhöilo framför allt en hägnande uppmuntran. Lika nitiskt sörjde konungen för folkets undervisning, samt utspridandet af kunskaper och upplysning. Skolväsendet rönnte många prof af hans omvårdnad; lediga läraretjenster besattes med skickliga ämnen, och man använde mycken omsorg att skingra ännu rådande vidskepelse och råhet i seder. — Olyckligtvis hemsöktes Finland mot slutet af Carls regering, af en förödande missväxt. Åren 1695 och 1696 var

den nästan allmän, och den rikare afkastningen derpå följande år blef otillräcklig att fylla det öfverallt uppkomna stora behofvet. Nöden tvang folket att gripa till onaturliga födoämnen; man åt bark, halm, missne, m. m.; illa artade och smittosamma sjukdomar blefvo häraf en följd, och de föddes antal minskades i en förvånande grad. Åbo stift förlorade under nio månader (åren 1696 och 1697) öfver 60,000 personer; i vissa socknar föddes blott $\frac{1}{2}$ af de dödas antal; hopstals utflyttade det hungrande folket, för att hos sädesrikare naboer erhålla livets nödvändigaste behof, äfven om de köptes med träldomen. Ett stort antal hemman blefvo sålunda öde lemnade; ensamt Nyland och Tavastehus län räknade nära 860 sådana.

Kort efter sitt uppträdande på Svenska thronen, såg konung Carl XII sig invecklad i krig med sina tre grannar Danmark, Polen och Ryssland. Hastigt var Danmark krossadt, en lysande seger vunnen vid Narva och Carl sysselsatt att tukta sin mest hatade fiende, konungen i Polen. Men tsar Peter I:s jättekraft var icke bruten genom en ehuru stor motgång. Carl gaf honom tillräcklig tid att ersätta förlusten vid Narva, och under dennes långa härtåg emot Polen, började tsar Peter bearbeta den plan som sträckte gränserna af hans rike intill Östersjön, och sedan upphöjt Ryssland till den första statsmagt i Europa. År 1702 utbröto fiendtligheterna vid Finska gränsen, först emellan Ryska och Svenska flottiljerna uti Ladoga, och kort derefter anföllos och eröfrades först Schlüsselburg och sedan Nyenskans. Det sistnämde förstördes och några

verst nedanför detsamma lade tsaren, den 16 Maj 1703, grunden till en ny stad, hvilken, under namn af St. Petersburg, skulle blifva hufvudsätet för hans rike. Svenskarnes styrka i Finland var för svag, för att hindra företaget, och man fäste dervid i början alltför liten uppmärksamhet, i den fulla förtröstan att konungen, återkommen från Polen, lätt skulle kullkasta tsarens planer. Denne begagnade med sin jättelika raskhet och kraft det ostörda lugn man lemnade honom, och gjorde, för att sysselsätta sin fiende, smärre anfall inom hans område. Uti Oktober månad år 1706 sökte han öfverrumpla Wiborg; men misslyckades, och en belägring kunde han icke företaga i brist på grofva kanoner. År 1708 blef Borgå stad plundrad och nedbränd; men först efter Carls nederlag vid Pultava, antogo härtågen mot Finland ett alfvarsammare lynne. Uti Mars månad 1710 öppnades belägringen af Wiborg, besättningen försvarade sig med tapperhet och mod; tsaren infann sig sjelf på stället; murarne blevo nedskjutna och efter fjorton veckors envist motstånd nödgades man dagtinga och öfverlemna staden, den 13 Juni 1710. Kort derefter intogos äfven Willmanstrand och Kexholm. Svenskarnes uppbjodo nu sina yttersta krafter till landets försvar. Från Ryska sidan gjordes åter en tid inga anfall, och allt förblef lugnt; endast några gränsestridigheter utbröto emellan invånarne i norra delen af landet, hvarvid Kajana blef plundradt. Men år 1713 intågade tsaren ånyo i Finland. General Lybecker förde befälet härstädes, och hade befallning att undvika en hufvuddrabbning. Han vek derföre

långsamt undan, och försummade, genom bristande sinnesnärvaro, de tillfällen då han med fördel kunnat angripa sin fiende. Hela södra delen af landet lemnades öppen, krigshärens magasinerna uppbrändes i Helsingfors, elden antände äfven staden och förstörde en stor del deraf.

General Armfelt öfvertog nu befälet i Finland. Han hade valt sig en fördelaktig ställning vid Pälkäne sjö, blef der angripen af Ryssarne den 6 Oktober, försvarade sig med beslutsamhet och mod, samt afslog anfallet; men nödgades sedan draga sig tillbaka. Nu stadnade han vid Storkyro och blef der angripen den 19 Februari 1714. Tappert fördref fotfolket sin fiende och segern tycktes redan vunnin, då general De la Barre tog flykten med rytteriet. Svenskarne öfverflyglades och ledot ett stort nederlag. Armfelt återtogade till Gamla Carleby; Åland besattes af Ryssarne i April månad, och i Juni kapitulerade Nyslott. Svenska rådet, som fann sig ur stånd att försvara Finland, befalte, i September månad, general Armfelt att med sin lilla här draga sig till Sverige och uti Oktober var hela landet utrymdt. Kajana, den enda ort som ännu innehades af Svenskarne, anfölls 1715 och gaf sig, tvungen af hunger, efter en månads belägring. Finland hölls sedermera besatt af Ryska trupper intill fredsslutet i Nystad, den 30 Augusti 1721, då Sverige afträdde Liffland, Esthland, Ingermanland och södra Karelen, intill Wiborg, jemte Kexholms stad och län.

Finland hade, under detta långvariga krig, lidit alldeles oberäkneligt. Man hade gjort striden nationel;

folket uppbådades i massa mot fienden och nedgjorde honom der man förmådde det; förbittringen nådde sin högsta höjd, grymheter begingos på båda sidor, och sköfling och plundring var en naturlig följd af detta krigssätt. Tillika flyttades ett stort antal invånare till det inre af Ryssland, för att der befolka ännu icke odlade trakter. Man antager därför med sannolikhet, att Finlands återstående folkmängd, inberäknad den till Ryssland afträdde delen, vid fredsslutet ej öfverstigit 200,000 personer. Stora landsträckor lågo öde, städerna voro toma, all handel förstörd, hästar och dragare högst sällsynta och dyra, och åkern icke skött eller sådd. Olyckan ökades af missväxtåren 1722 och 1723, och bröd af agnar och bark blef hopens föda. Svenskarne gjorde allt för att åter upphjelpa landet, hvilket nu till en början förvaltades efter en interimis Förordning af den 2 Oktober 1721. Man ditsände ut-sådes spannemål, lättade skattebördorna och lemnade frihetsår åt dem, som ville ånyo upptaga de öde hemmanen. Biskopsstiftet flyttades från Wiborg till Borgå, i hvilken sednare stad ett gymnasium tillika inrättades år 1726. Till den östra gränsens försvar befäste konung Fredrik det fordna Weckelax, och benämde det Fredrikshamn.

Småningom hade Finland åter hunnit samla krafter, då ett nytt krig hotade att förstöra frukterna af mångåriga ansträngningar. Ett stridslustet parti i Sverige ansåg tiden inne, att med svärdet åter ersätta de smärtsamt kända förlusterna, och kriget förklarades emot Ryssland den 24 Juli 1741. Hären be-